

Klassieke Olympiaden 2016-2017



Grieks POLYKRATES - tekst

(HERODOTOS, HISTORIAI 3, 39-45 en 120-125)

Inleiding

Over Polykrates, de tiran van het Griekse eiland Samos, weten we niet veel meer dan wat Herodotos over hem vertelt. Hij was de zoon van Aiakes (3,39) en had twee broers, Pantagnotos en Syloson. Samen met hen pleegde hij rond 538 v. Chr. een staatsgreep, waarbij het oude oligarchische bewind dat over Samos regeerde, werd afgezet. Ongeveer zes jaar later liet Polykrates zijn broer Pantagnotos doden en Syloson verbannen. Op deze manier verkreeg hij de alleenheerschappij over Samos.

Polykrates' macht steunde op een sterk leger en een machtige vloot. Door deze laatste was Polykrates in staat zijn expansiepolitiek te bedrijven (3,39). Niet alleen op militair gebied, zoals Herodotos hier benadrukt, maar ook op economisch gebied had Polykrates succes. Hij liet schapen en geiten naar Samos overbrengen voor melk en wolproductie, liet een pier en scheepslodsen aanleggen, een tempel voor Hera en zelfs een waterleiding.

Zijn paleis was blijkbaar zo mooi, dat de Romeinse keizer Caligula (37-41 na Chr.) het later wilde restaureren. Aan het hof van Polykrates verbleven, gedurende kortere of langere tijd, vooraanstaande mensen uit de Griekse wereld: de arts Demokedes uit Kroton (Zuid-Italië) en de dichters Anakreon van Teos (Ionië) en Ibykos van Rhegion (Zuid-Italië) behoorden tot zijn gasten. Dat Samos in de tijd van Polykrates een belangrijke mogendheid was in het Aigeïsche gebied, blijkt uit een aantal kolonizatietochten die van hieruit o.a. naar Zuid-Italië ondernomen werden. Aan één daarvan nam de bekende filosoof en wiskundige Pythagoras deel.

In 525 v. Chr. trok de Perzische koning Kambyzes tegen Egypte op. Polykrates verleende hem steun tegen de Egyptische farao Amasis, die vroeger met hem bevriend geweest was, maar deze vriendschap had verbroken (3, 39-43). De reden hiervan lees je in het volgende verhaal.

1 Καμβύσεω δὲ ἐπ' Αἴγυπτον στρατευομένου ἐποιήσαντο
καὶ Λακεδαιμόνιοι στρατηγὴν ἐπὶ Σάμον τε καὶ Πολυκράτεια
τὸν Αἰάκειος, ὃς ἔσχε Σάμον ἐπαναστάς. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα
τριχῆ δασάμενος τὴν πόλιν τοῖσι ἀδελφείοισι Πανταγνώτῳ
5 καὶ Συλοσῶντι ἔνειμε, μετὰ δὲ τὸν μὲν αὐτῶν ἀποκτείνας,
τὸν δὲ νεώτερον Συλοσῶντα ἐξελάσας ἔσχε πᾶσαν Σάμον,
ἔχων δὲ ξεινὴν Ἀμάσι τῷ Αἰγύπτου βασιλεί συνεθήκατο,
πέμπων τε δῶρα καὶ δεκόμενος ἄλλα παρ' ἐκείνου. Ἐν
χρόνῳ δὲ ὀλίγῳ αὐτίκα τοῦ Πολυκράτεος τὰ πρήγματα
10 ἠϋξετο καὶ ἦν βεβωμένα ἀνά τε τὴν Ἰωνίην καὶ τὴν ἄλλην
Ἑλλάδα· ὅκου γὰρ ἰθύσειε στρατεύεσθαι, πάντα οἱ ἐχώρει
εὐτυχέως. Ἐκτητο δὲ πεντηκοντέρους τε ἑκατὸν καὶ χιλίους
τοξότας. Ἐφερε δὲ καὶ ἦγε πάντας διακρίνων οὐδένα· τῷ
γὰρ φίλῳ ἔφη χαριεῖσθαι μᾶλλον ἀποδιδούς τὰ ἔλαβε
15 ἢ ἀρχὴν μηδὲ λαβῶν. Συχνὰς μὲν δὴ τῶν νήσων ἀραιρήκεε,
πολλὰ δὲ καὶ τῆς ἠπείρου ἄστεα. Ἐν δὲ δὴ καὶ Λεσβίους
πανστρατιῆ βοηθέοντας Μιλησίοισι ναυμαχίῃ κρατήσας
εἶλε, οἱ τὴν τάφρον περὶ τὸ τεῖχος τὸ ἐν Σάμῳ πᾶσαν
δεδεμένοι ὠρυξαν. Καί κως τὸν Ἄμασιν εὐτυχέων μεγάλως
20 ὁ Πολυκράτης οὐκ ἐλάνθανε, ἀλλὰ οἱ τοῦτ' ἦν ἐπιμελές.
Πολλῶ δὲ ἔτι πλεῦνός οἱ εὐτυχίης γινομένης γράψας ἐς
βυβλίον τάδε ἐπέστειλε ἐς Σάμον· « Ἄμασις Πολυκράτει
ᾧδε λέγει· Ἡδὺ μὲν πυνθάνεσθαι ἄνδρα φίλον καὶ ξεῖνον
εὔπρησσοντα, ἐμοὶ δὲ αἰσαὶ μεγάλαι εὐτυχίαι οὐκ ἀρέ-
25 σκουσι, ἐπισταμένῳ τὸ θεῖον ὡς ἔστι φθονερόν. Καί κως
βούλομαι καὶ αὐτὸς καὶ τῶν ἂν κήδωμαι τὸ μὲν τι εὐτυχεῖν
τῶν πρηγμάτων, τὸ δὲ προσπταίειν, καὶ οὕτω διαφέρειν
τὸν αἰῶνα ἐναλλάξ πρήσσω ἢ εὐτυχεῖν τὰ πάντα. Οὐδένα
γὰρ κω λόγῳ οἶδα ἀκούσας ὅστις ἐς τέλος οὐ κακῶς ἐτε-
30 λεύτησε πρόρριζος, εὐτυχέων τὰ πάντα. Σύ ὦν νῦν ἐμοὶ
πειθόμενος ποιήσον πρὸς τὰς εὐτυχίας τοιάδε· φροντίσας
τὸ ἂν εὖρης ἐόν τοι πλείστου ἄξιον καὶ ἐπ' ᾧ σὺ ἀπολο-
μένῳ μάλιστα τὴν ψυχὴν ἀλγήσεις, τοῦτο ἀπόβαλε οὕτω

ὄκως μηκέτι ἦξει ἐς ἀνθρώπους. Ἦν τε μὴ ἐναλλάξ ἤδη
35 τῶπο τούτου αἱ εὐτυχίαι τοι τῆσι πάθησι προσπίπτωσι,
τρόπῳ τῷ ἐξ ἐμεῦ ὑποκειμένῳ ἀκέο.» Ταῦτα ἐπιλεξάμενος
ὁ Πολυκράτης καὶ νόῳ λαβὼν ὥς οἱ εὖ ὑπετίθετο ὁ Ἄμασις,
ἐδίζητο ἐπ' ᾧ ἂν μάλιστα τὴν ψυχὴν ἀσηθείη ἀπολομένῳ
40 τῶν κειμηλίων, διζήμενος δὲ εὗρισκε τόδε· ἦν οἱ σφρηγῆς
τὴν ἐφόρει χρυσόδετος, σμαράγδου μὲν λίθου ἐοῦσα, ἔργον
δὲ ἦν Θεοδώρου τοῦ Τηλεκλέος Σαμίου. Ἐπεὶ ὦν ταύτην
οἱ ἐδόκεε ἀποβαλεῖν, ἐποίηε τοιάδε· πεντηκόντερον πλη-
ρώσας ἀνδρῶν ἐσέβη ἐς αὐτήν, μετὰ δὲ ἀναγαγεῖν ἐκέλευε
ἐς τὸ πέλαγος· ὡς δὲ ἀπὸ τῆς νήσου ἐκάς ἐγένετο, περι-
45 ελόμενος τὴν σφρηγῆδα πάντων ὀρώντων τῶν συμπλόων
ρίπτει ἐς τὸ πέλαγος. Τοῦτο δὲ ποιήσας ἀπέπλεε, ἀπικό-
μενος δὲ ἐς τὰ οἰκία συμφορῆ ἔχρᾶτο. Πέμπτη δὲ ἦ ἕκτη
ἡμέρη ἀπὸ τούτων τάδε οἱ συνήνευκε γενέσθαι. Ἀνὴρ ἀλιεὺς
λαβὼν ἰχθὺν μέγαν τε καὶ καλὸν ἠξίου μιν Πολυκράτει
50 δῶρον δοθῆναι· φέρων δὲ ἐπὶ τὰς θύρας Πολυκράτει ἔφη
ἐθέλειν ἐλθεῖν ἐς ὄψιν, χωρήσαντος δὲ οἱ τούτου ἔλεγε
διδοῦς τὸν ἰχθύν· «ὦ βασιλεῦ, ἐγὼ τόνδε ἐλὼν οὐκ ἐδι-
καίωσα φέρειν ἐς ἀγορὴν, καίπερ γε ἐὼν ἀποχειροβίτος,
ἀλλὰ μοι ἐδόκεε σεῦ τε εἶναι ἄξιος καὶ τῆς σῆς ἀρχῆς· σοὶ
55 δὴ μιν φέρων δίδωμι.» Ὁ δὲ ἠσθεὶς τοῖσι ἔπεσι ἀμείβεται
τοῖσιν· «Κάρτα τε εὖ ἐποίησας καὶ χάρις διπλὴ τῶν τε
λόγων καὶ τοῦ δώρου, καὶ σε ἐπὶ δεῖπνον καλέομεν.» Ὁ μὲν
δὲ ἀλιεὺς μέγα ποιούμενος ταῦτα ἦε ἐς τὰ οἰκία, τὸν δὲ
ἰχθύν τάμοντες οἱ θεράποντες εὗρισκον ἐν τῇ νηδί
60 αὐτοῦ ἐνεοῦσαν τὴν Πολυκράτεος σφρηγῆδα. Ὡς δὲ εἰδόν
τε καὶ ἔλαβον τάχιστα, ἔφερον κεχαρηκότες παρὰ τὸν
Πολυκράτεα, διδόντες δὲ οἱ τὴν σφρηγῆδα ἔλεγον ὅτε
τρόπῳ εὐρέθη. Τὸν δὲ ὡς ἐσῆλθε θεῖον εἶναι τὸ πρῆγμα,
γράφει ἐς βυβλίον πάντα τὰ ποιήσαντά μιν οἷα κατα-
65 λελάβηκε, γράψας δὲ ἐς Αἴγυπτον ἐπέθηκε. Ἐπιλεξάμενος
δὲ ὁ Ἄμασις τὸ βυβλίον τὸ παρὰ τοῦ Πολυκράτεος ἦκον,
ἔμαθε ὅτι ἐκκομίσει τε ἀδύνατον εἶη ἀνθρώπῳ ἀνθρώπων

ἐκ τοῦ μέλλοντος γίνεσθαι πρήγματος, καὶ ὅτι οὐκ εὔτελευ-
τήσιν μέλλοι Πολυκράτης εὐτυχέων τὰ πάντα, ὃς καὶ
70 τὰ ἀποβάλλει εὐρίσκει. Πέμπας δὲ οἱ κήρυκα ἐς Σάμον
διαλύεσθαι ἔφη τὴν ξεινίην. Τοῦδε δὲ εἵνεκεν ταῦτα ἐποίησε,
ἵνα μὴ συντυχίης δεινῆς τε καὶ μεγάλης Πολυκράτεια κατα-
λαβούσης αὐτὸς ἀλγήσειε τὴν ψυχὴν ὡς περὶ ξείνου ἀνδρός.

Korte tijd nadat Amasis zijn vriendschap met Polykrates had verbroken, maakte Oroites, gouverneur van Sardes in Klein-Azië, gebruik van Polykrates' geldzucht. Hij lokte hem naar Magnesia, nam hem daar gevangen en bracht hem op een gruwelijke manier ter dood.

3,120 Oroites vat het plan op om Polykrates gevangen te nemen.

Ongeveer in dezelfde tijd dat Kambyses ziek was, gebeurde het volgende. Kyros had Oroites, een Pers, benoemd tot gouverneur van Sardes. Deze bedacht iets waarmee hij zich de haat van de goden op de hals haalde. Nog nooit had Polykrates hem iets gedaan, nog nooit had hij een vervelende opmerking tegen hem gemaakt, sterker nog, ze hadden elkaar zelfs nog nooit ontmoet. Toch maakte Oroites het plan om Polykrates gevangen te nemen en te doden. Volgens de meesten bestond daarvoor de volgende reden. Tijdens een verblijf aan het Perzische hof raakten Oroites en een andere Pers, Mitrobates, die de leiding had over het district Daskyleion, met elkaar in een gesprek dat ontaardde in een scheldpartij. Toen zij elkaars dapperheid vergeleken, wierp Mitrobates Oroites het volgende voor de voeten: "Wat een flinke vent ben jij! Je hebt niet eens het eiland Samos, dat grenst aan jouw district, voor de koning kunnen veroveren, hoewel dit toch eenvoudig is. Een inwoner van dit eiland heeft met vijftien gewapende mannen door middel van een staatsgreep de macht in handen gekregen en is daar nu alleenheerser." Ze zeggen, dat Oroites bij het horen van deze kleinerende opmerking diep beledigd was. Hij nam zich voor niet zozeer degene die dat gezegd had daarvoor te laten boeten als wel Polykrates ten koste van alles te doden. Deze was namelijk de oorzaak van zijn slechte reputatie.

3,121 Polykrates krenkt Oroites.

Anderen vertellen echter dat Oroites een officiële gezant naar Samos stuurde met een of ander verzoek. Wat dat verzoek precies inhield, wordt er niet bij verteld. Polykrates

bevond zich net aan tafel, in het mannengedeelte van het huis. Bij hem was onder andere Anakreon van Teos. Om de een of andere reden - het is niet duidelijk of er opzet in het spel was of dat het puur toeval was - liet hij zijn minachting blijken voor de macht van Oroites. De gezant kwam namelijk binnen en richtte het woord tot hem, maar Polykrates (die met zijn hoofd naar de muur lag) draaide zich niet om en gaf hem geen antwoord.

3,122 Oroites doet Polykrates een sluw voorstel.

Deze twee verschillende oorzaken worden dus genoemd in verband met de dood van Polykrates. Welke van de twee de echte is, mag ieder voor zichzelf uitmaken. Toen Oroites te weten was gekomen welke ambities Polykrates koesterde, stuurde hij vanuit Magnesia ten noorden van de rivier de Meander, waar hij zich toen bevond, Myrsos, de zoon van Gyges, een Lydiër, naar Samos met een boodschap. Polykrates is namelijk, voor zover wij weten, de eerste Griek die streefde naar de heerschappij op zee, afgezien dan van Minos, de koning van Knossos, en misschien nog anderen die voor hem over de zee geheerst hebben. Van de koningen uit de historische tijd was Polykrates de eerste die er met kracht naar streefde om te heersen over Ionië en de eilanden. Toen Oroites erachter gekomen was dat Polykrates deze ambities koesterde, stuurde hij hem de volgende boodschap: "Oroites deelt Polykrates het volgende mee. Ik heb gehoord dat jij droomt van een grote macht, maar dat jouw financiële positie niet in overeenstemming is met jouw eierzuchtige plannen. Als je doet wat ik zeg, zal je de kans op succes vergroten en je zult ook mij redden. Want koning Kambyses heeft het op mijn leven gemunt, naar ik uit betrouwbare bron heb vernomen. Jij moet mij en mijn geld in veiligheid brengen. Hiervan moet je dan een deel zelf nemen en de rest moet je mij laten houden. Met dat geld kun je dan heerser worden over heel Griekenland. Als je mij wat het geld betreft niet gelooft, moet je iemand sturen in wie je het meest vertrouwen hebt. Hem zal ik het dan laten zien."

3,123 Oroites leidt Maiandrios om de tuin.

Polykrates hoorde dit met grote vreugde aan en ging op het voorstel van Oroites in. Omdat hij het geld heel graag wilde hebben, stuurde hij eerst Maiandrios, de zoon van Maiandrios, een van zijn burgers, die bij hem in dienst was als secretaris, om het te bekijken. Hij was degene die kort na deze gebeurtenissen de prachtige kostbaarheden uit Polykrates' eetzaal allemaal in het Heraion heeft opgesteld. Toen Oroites hoorde dat Maiandrios in aantocht was, deed hij het volgende. Hij vulde acht kisten bijna tot aan

de rand met stenen en boven op die stenen legde hij een laag goud. Daarna bond hij de kisten dicht en hield ze klaar. Maiandrios kwam, bekeek alles en ging terug naar Polykrates om verslag uit te brengen.

74 Ὅ δὲ πολλὰ μὲν τῶν μαντίων ἀπαγορευόντων
πολλὰ δὲ τῶν φίλων ἐστέλλετο αὐτός, πρὸς δὲ καὶ
ιδούσης τῆς θυγατρὸς ὄψιν ἐνυπνίου τοιήνδε· ἐδόκεέ οἱ τὸν
πατέρα ἐν τῷ ἡέρι μετέωρον ἐόντα λοῦσθαι μὲν ὑπὸ τοῦ
Διός, χρίεσθαι δὲ ὑπὸ τοῦ Ἥλιου. Ταύτην ἰδοῦσα τὴν
ὄψιν παντοίῃ ἐγένετο μὴ ἀποδημῆσαι τὸν Πολυκράτεα παρὰ
80 τὸν Ὀροίτεια, καὶ δὴ καὶ ἰόντος αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πεντηκόντερον
ἐπεφημίζετο. Ὅ δὲ οἱ ἠπείλησε, ἦν σῶς ἀπονοστήσει,
πολλὸν μιν χρόνον παρθενεύσεσθαι. Ἡ δὲ ἠρήσατο ἐπιτελέα
ταῦτα γενέσθαι· βούλεσθαι γὰρ παρθενεύεσθαι πλέω χρόνον
ἢ τοῦ πατρὸς ἐστερηῆσθαι. Πολυκράτης δὲ πάσης συμβουλίας
85 ἀλογήσας ἔπλεε παρὰ τὸν Ὀροίτεια, ἅμα ἀγόμενος ἄλλους
τε πολλοὺς τῶν ἐταίρων, ἐν δὲ δὴ καὶ Δημοκίδεα τὸν
Καλλιφῶντος Κροτωνιήτην ἄνδρα, ἰητρόν τε ἐόντα καὶ τὴν
τέχνην ἀσκέοντα ἄριστα τῶν κατ' ἐωυτόν. Ἀπικόμενος δὲ
ἐς τὴν Μαγνησίην ὁ Πολυκράτης διεφθάρη κακῶς, οὔτε
90 ἐωυτοῦ ἀξίως οὔτε τῶν ἐωυτοῦ φρονημάτων· ὅτι γὰρ μὴ οἱ
Συρηκοσίων γενόμενοι τύραννοι οὐδὲ εἷς τῶν ἄλλων Ἑλλη-
νικῶν τυράννων ἀξίος ἐστὶ Πολυκράτει μεγαλοπρεπεῖην
συμβληθῆναι. Ἀποκτείνας δὲ μιν οὐκ ἀξίως ἀπηγήσιος
Ὀροίτης ἀνεσταύρωσε· τῶν δὲ οἱ ἐπομένων ὅσοι μὲν ἦσαν
95 Σάμιοι, ἀπῆκε, κελεύων σφέας ἐωυτῷ χάριν εἰδέναι ἐόντας
ἐλευθέρους, ὅσοι δὲ ἦσαν ξεῖνοί τε καὶ δοῦλοι τῶν ἐπομένων,
ἐν ἀνδραπόδων λόγῳ ποιούμενος εἶχε. Πολυκράτης δὲ
ἀνακρεμάμενος ἐπετέλεε πᾶσαν τὴν ὄψιν τῆς θυγατρὸς·
ἐλοῦτο μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ Διὸς ὄκως ὕοι, ἐχρίετο δὲ ὑπὸ τοῦ
100 ἡλίου, ἀνιείς αὐτὸς ἐκ τοῦ σώματος ἰκμάδα. Πολυκράτεος
μὲν δὴ αἱ πολλαὶ εὐτυχίαι ἐς τοῦτο ἐτελεύτησαν [τῇ οἱ
Ἄμασις ὁ Αἰγύπτου βασιλεὺς προεμαντεύσατο].